

Kunnskap om effekt av helsefremmende og forebyggende tiltak

Kirsti Sarheim Anthun – kirsti.anthun@ntnu.no

- Hva?
- Hvorfor?
- Hvordan?

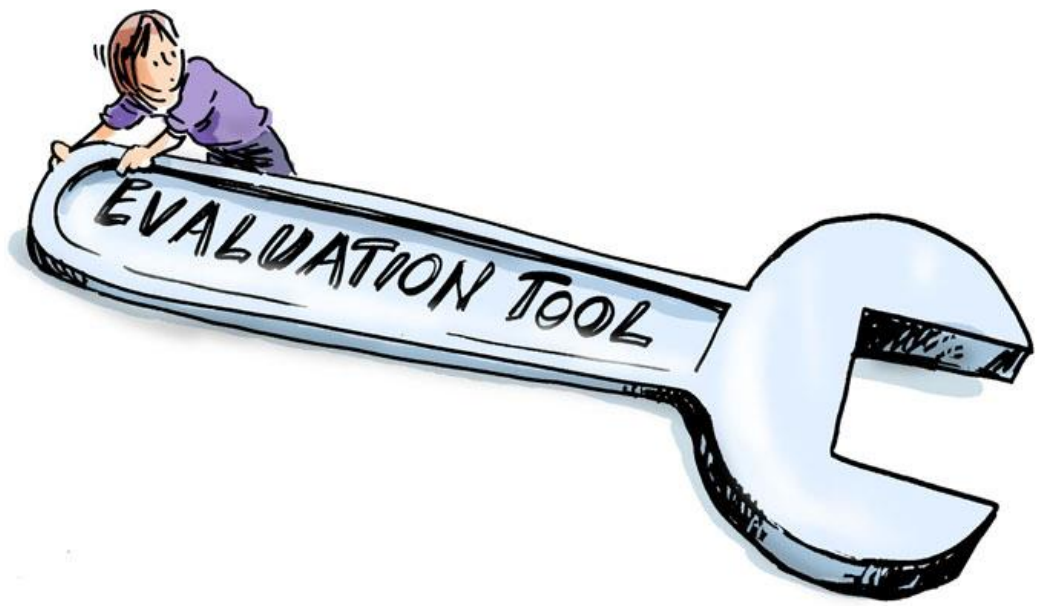

Start med slutten!

Lmfao

- Hvis enden skal bli god, må dere ta **tidlig** grep om den

THERE'S A
PROBLEM
WITH THE
NUT...

Simon
KNEEPOPE

Hva er evaluering?

- En prosess der en lærer fra erfaring og bruker dette til å gjøre ting bedre i framtida
- En prosess der en vurderer verdien av noe ved å se det i forhold til noen eksplisitte, **forhåndsbestemte** standarder (Rychetnik et al. 2002).
- Evaluering innebærer å vurdere hva tiltak har resultert i når det gjelder effekter – tilsiktede/utisiktede, positive og negative
 - mye lærdom å hente også fra *ikke* ønsket effekt, og en utilsiktet effekt kan til syvende og sist være *mer* ønskelig enn den tilsiktede.

Hvorfor evaluere?

- Evaluering er en forutsetning for en kunnskapsbasert praksis.
- Når vi reflekterer over hva som virket, hvorfor og hvordan kan vi:
 - Få til bedre tiltak i fremtiden
 - Finne ut om ikke oppnådd ønsket effekt skyldes tiltaket i seg selv, implementeringsprosessen, forhold rundt implementeringen som kan regnes som eksterne, eller om evalueringen i seg selv ikke har lyktes i å finne en effekt som likevel er der.

Hvordan evaluere?

- Finnes mange måter å evaluere på:
 - Resultatevaluering
 - Effektevaluering
 - prosessevaluering

Resultatevaluering

- Vurdere de positive og negative **observerbare** og **umiddelbare** resultatene som er kommet ut av tiltaket. For eksempel:
 - x antall barn/unge har deltatt på tilbudet som ble opprettet
 - x antall har benyttet seg av tilbudet hver uke/annenhver uke/en gang i mnd/aldri
 - x antall oppgir (spørreskjema) at de opplever tilbudet som verdifullt/mangelfullt/uten betydning osv.
 - x antall personer har klaget på bråk fra ungdommene som har deltatt
 - 3 flere ungdomsarbeidere ansatt i kommunen
 - x antall foreldre/foresatte har involvert seg i tiltaket og har jobbet frivillig i 180 timer.

Effektevaluering

- Sier noe om hvordan tiltaket har påvirket omgivelsene både positivt og negativt, men til forskjell fra resultatevalueringen beskriver den **hva vi ønsker å oppnå på lengre sikt**.
- Effektevalueringen faller sammen med **hovedmålsettingen** med tiltaket – det vi ønsker å oppnå.
- For å måle om et tiltak har hatt effekt, må det gjennomføres måling i forkant og etterkant av tiltaket (i en og samme gruppe).
- Endringer i målgruppen kan skyldes tiltaket, men det kan også skyldes andre ting – derfor bør det også gjøres målinger i en kontrollgruppe som ikke er blitt eksponert for tiltaket.
- Datamaterialet må være stort nok for å kunne avdekke evt effekter.

Dette prosjektet = en ekstra god anledning til å få til gode effektevalueringer.

- Kommuner med samme utfordringer kan gå sammen og enes om å prøve ut tiltak
- Deretter kan en kommune gjennomføre tiltaket først, og den andre kommunen senere
- I begge kommuner gjennomføres det målinger før og etter innføring av tiltak
- Det kan også gjøres målinger av kjennetegn som kan endre seg over tid og påvirke utfallet i begge kommunene.
- MEN OBS: hvis kommunene ligger nært hverandre geografisk sett, kan det være at personer fra nabokommunen som ennå ikke har implementert tiltaket kan komme til tiltakskommunen for å nyte godt av det der.

Forts. effektevaluering

- Det kan også gjennomføres effektevaluering der en ikke gjør målinger før og etter tiltaket **for de samme personene**, men at ulike mennesker i kommunen inngår i målingene før og etter.
- Det kan for eksempel være relevant hvis det er snakk om en snever aldersgruppe. Man kan da måle forekomsten av en gitt ressurs i denne gruppen før og etter tiltaket, men den faktiske gruppen man måler i består av ulike personer
- Og i tillegg: måle i samme aldersgruppe i kommune uten tiltaket

-
- Når dere planlegger tiltak må dere finne ut av hvilke effekter er aller viktigst, hvilke er mer sekundære
 - Og hvordan skal dere forholde dere til ulike effekter i ulike grupper?

Når forventet effekt ligger langt fram i tid

- En mulig løsning da er å ha flere målinger underveis i tiltaket - ikke bare en før og etter, men også en underveis.
- Da vill dere kunne si noe om utvikling over tid og kan bruke dette som en forsiktig pekepinn på hvordan utviklingen kan gå videre, **litt** frem i tid.
- Målinger **over tid** FØR tiltaket ble iverksatt, kan også gi en pekepinn på utviklingen hvis ikke tiltaket hadde blitt gjennomført.

Prosessevaluering

- Kalles også formativ evaluering eller følgeevaluering
- En løpende form for evaluering som fokuserer på **gjennomføringa** av tiltaket.
- Gir viktig informasjon om hvorfor et tiltak feilet eller gav uventede effekter og resultater, hvorfor et tiltak lyktes spesielt godt og hvordan et tiltak best kan optimaliseres.
- Kan også tydeliggjøre kausale forhold (hva førte til hva)
- Kan vise de **kontekstuelle** forholdene som førte til variasjon i effekt hos ulike grupper

Forts. prosessevaluering

- Bør ikke erstatte effekt-evaluering
- Inneholder en full beskrivelse av tiltaket
- Ser på forhold som:
 - Ble tiltaket gjennomført slik planlagt (hvis ikke hvorfor?)
 - Hvem ble berørt av tiltaket?
 - Hvilke aktører deltok i gjennomføringens ulike faser?
 - Hvilke uforutsette hendelser fant sted som kan påvirke effekten av tiltaket?
 - *dose* av tiltak i ulike grupper
 - Arbeidsmåter, ledelsesform, informasjonsflyt i gruppen som har ansvaret for implementering

Forts prosessevaluering

- Finne ut om manglende effekt av tiltak skyldes tiltaket selv eller implementeringsprosessen eller eksterne forhold (dvs hjelper oss å tolke effekt)
- Finne ut av kontekstspesifikke forhold slik at det er mulig å vurdere overførbarheten av tiltak.

MÅL avgjør evalueringsform

- Det viktigste når en velger evalueringsform og evalueringsmetode er **hva som er målet med evalueringen** og det spørsmålet som skal besvares.
- Og målet med evalueringen er som tidligere nevnt knyttet til hva som er målet med tiltaket (når vi bestemmer tiltaket må vi formulere målsetningen(e) på en måte som KAN evalueres).
 - Eks: vanskelig å måle helseeffekter, spesielt på kort sikt. Bedre å måle mulige positive helseeffekter indirekte, gjennom det forskning sier **fører** til positive helseutfall for målgruppen.

- Er målet:
 - å finne ut om en brukergruppes behov er dekket?
 - å forbedre et program?
 - å finne ut av og vurdere effektene av et program/tiltak? (sosiale, økonomiske, selvpoplevd helse?)
 - å finne ut hvordan et tiltak fungerer?
 - å undersøke om et tiltak har ført til økt brukermedvirkning?
 - å undersøke om et tiltak har ført til mer brukertilfredshet?
 - å forstå hvorfor et tiltak har ført til endringer eller hvorfor det ikke har ført til ønskede endringer?

Komplekst

- De fleste tiltak innen folkehelse er komplekse; de består av **flere komponenter** som virker sammen og de leveres ofte av **flere samarbeidende aktører**, som opererer på **ulike organisasjonsmessige nivåer**, og de **rettes mot flere grupper** i befolkningen.
- Derfor bør evalueringer av folkehelse tiltak baseres på flere typer data;
 - kvantitative (spørreundersøkelser, telefonintervju, økonomiske data, tellinger, innhenting eksisterende statistikk og registerdata)
 - kvalitative (gruppeintervjuer, observasjoner, dybdeintervjuer med enkeltpersoner (målgruppe og prosjektgruppe)).

Et alternativ til tradisjonelle evalueringemetoder

- Vurdere underliggende **endringsteori** i tiltaket
- Opprinnelig utviklet av Carol H. Weiss (1995) for å bidra til evalueringer der tradisjonelle evalueringemetoder ikke passer.

Forts. evaluering av endringsteori

- Tar utgangspunkt i at programmer eller tiltak er basert på eksplisitte eller implisitte teorier om hvordan og hvorfor tiltaket vil fungere.
- Evalueringen presenterer endringsteorien i detalj og peker dermed på antakelser om årsakssammenhenger bygget inn i tiltaket.
- Evalueringene kan deretter samle inn og analysere data som viser i hvor stor grad teorien bak et tiltak holder mål; hvilke antakelser holdt ikke mål, hvor brøt disse sammen og hvilke av teoriene bak tiltaket støttes i størst grad opp når man ser på resultatene?

Et eks fra Carol Weiss – jobbopplæring blant unge utenfor arbeidslivet

Foto: forskning.no

Tiltaket er basert på en rekke små steg som er bygget på noen antakelser:

- Yrkesopplæring til populære yrker kan tilbys i eksisterende lokaler som er ledige til dette formålet.
- Informasjon om tilgjengelig opplæring vil nå målgruppen
- Når unge mennesker hører om programmet vil de søke om å få delta
- De unge vil delta jevnlig
- Der det er nødvendig vil stipender og sannsynligvis barneomsorgstjenester være tilgjengelige til de unge mens de er på opplæring
- Lærere og kursledere vil tilby kvalitet i opplæringen som igjen vil hjelpe de unge til å bli gode på de tingene markedet etterspør.

Forts. underliggende antakelser

- Kursledere/lærere vil møte opp jevnlig og gi hjelpende og støttende rådgivning til de unge
- Ungdommene vil internalisere verdiene og absorbere kunnskapen de får servert
- Når de har oppnådd kunnskapen og ferdighetene vil de unge søke seg jobber
- Jobber med passende lønn vil være tilgjengelig i områdene der opplæringen har foregått
- Arbeidsgivere vil gi de unge jobb
- Ungdommene vil prestere godt i sine nye jobber
- Arbeidsgivere vil være støttende for disse nye, unge arbeidstakerne
- Ungdommene vil bli værende i jobbene de har fått og de vil bli 'vanlige' arbeidstakere som tjener godt.

Mange av antakelsene er problematiske:

- kvaliteten på opplæring kan i praksis være under gjennomsnittet
- det kan være svært vanskelig å rekruttere ungdommer til yrkesopplæringsprogram
- mange som starter på opplæring, dropper ut eller kommer bare sporadisk.
- det finnes ikke alltid jobber klare til de som har tatt kurs
- ferdighetene det er blitt undervist matcher ikke alltid behovene i arbeidsmarkedet
- arbeidsgivere er ikke alltid villige til å ta inn lærlinger fremfor fullt utdannede eller søkere med arbeidserfaring

Viser nødvendigheten av:

- lokalsamfunnstiltak som omfatter flere systemer og sektorer samtidig
- å jobbe med flere faktorer samtidig, slik som utdanning, opplæring, barneomsorgstjenester, helsetjenester, boligpolitikk, jobb-skaping, næringslivsutvikling osv.
- Tiltakene må virke på hele rekken av behov og begrensninger, inkludert de som skaper nettverk og forbindelser mellom de unge og de mulighetene de kan få og som setter dem i stand til å nyttiggjøre seg slike muligheter.

- Det essensielle spørsmålet er:
- Hvordan kan evalueringer hente ut den viktigste og mest nyttige lærdommen fra iverksatte tiltak?
- OG som trøst: det kan hentes inn kompetanse! (det må inn i budsjettet).

Litteratur

- **Rychetnik, L., Frommer, M., Hawe, P., Shiell (2002):** Criteria for evaluating evidence on public health interventions. *Journal of Epidemiol.Community Health*, 56: 119-127).
- **Weiss, C.H. (1995):** Nothing as practical as good theory: Exploring theory-based evaluation for comprehensive community initiatives for children and families. In J. Connell, A. Kubisch, L.B. Schorr, & C.H.Weiss, *New approaches to evaluating community initiatives* (pp. 65-92). New York: Aspen Institute.

Takk for oppmerksomheten